

Kaija-Leena Kemppainen

KORKEAKOULUTUKSEN LAATU

Mitä Karvin auditoinnit kertovat yliopistojen laadusta?

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatin tutkielma
Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Kaija-Leena Kemppainen: Korkeakoulutuksen laatu - Mitä Karvin auditoinnit kertovat yliopistojen laadusta?

Kandidaatin tutkielma

Tampereen yliopisto

Elinikäinen oppiminen ja kasvatus

Toukokuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisen yliopistokoulutuksen laadun nykytilaa ja kehittymistä Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin auditointien tuottaman tiedon perusteella. Koulutuksen arviointi on lisääntynyt niin kansainvälisesti kuin kansallisesti samalla kun arviointikulttuurin muutoksen myötä arviointi on lisääntynyt kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Suomi on sitoutunut noudattamaan eurooppalaisen korkeakoulutuksen laadunvarmistuksen periaatteita ja korkeakoulujen veloitteesta vastata toimintansa laadusta ja sen kehittämistä sekä osallistua ulkoiseen arviointiin on säädetty laissa. Ulkoiset arvioinnit toteuttaa Karvi, joka toteuttaa arvioinnit auditointeina kehittävän arvioinnin periaatteella. Tämä tarkoittaa, että korkeakoulu päättää omasta laadunvarmistusjärjestelmästä ja Karvi arvioi korkeakoulun laadunvarmistustavat. Auditoinnit suoritetaan arviointikierroksen alussa julkaistavan arviointikäsitteen mukaisesti, jossa on määritelty arviointialueet ja arvioinnin kriteeristö. Auditointikierrokset on aloitettu vuonna 2005 ja tällä hetkellä on meneillään kolmas arviointikierrös.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusaineistona olivat Karvin Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lappeenrannan teknillisen ja Lapin yliopistojen auditointiraportit. Analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkimuksessa selvitettiin, mille arviointitasolle Karvi on yliopistot arvioinut ja millaisia vahvuuksia ja kehittämiskohteita yliopistoilla on kolmannen kierroksen auditoinneissa havaittu. Tutkimuksessa myös vertailtiin yliopistokohtaisesti kolmannen arviointikierroksen arvioinneissa esitettyjä vahvuuksia toisen kierroksen kehittämissuosituksiin suositusten vaikuttavuuden arvioimiseksi.

Tulosten perusteella tutkimuksessa mukana olleet yliopistot eivät saaneet kummallakaan kierroksella juurikaan parhaimman arviointitason arviointeja, mutta tarvetta uusinta-arviointeille ei myöskään ollut. Yliopistojen vahvuuksissa ja kehittämissuosituksissa korostui yliopistojen oman laatutyön ja kehittämisen painopisteet, vastaavuuksia yliopistojen välillä löytyi kuitenkin erityisesti arviointikierroksen teemoihin yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja koulutuksen opiskelijakeskeisyys liittyen. Tulosten perusteella kehittämistyötä oli yliopistoissa suunnattu selvästi enemmän yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kuin koulutuksen opiskelijakeskeisyyteen. Toisella arviointikierroksella annettuja kehittämissuosituksia on nähtävissä kolmannella kierroksella vahvuuksissa, joten tämän tutkimuksen perusteella arviointineuvoston antamalla kehittämissuosituksilla voi olla vaikutusta yliopistojen kehittämistyöhön. Yliopistojen kokemia arviointien vaikutuksia ei ole juurikaan tutkittu ensimmäisen arviointikierroksen jälkeen, joten yliopistojen arviointikokemukset olisivat ajankohtainen jatko-tutkimusaihe.

Avainsanat: Koulutuksen arviointi, korkeakoulut, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, arviointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	KOULUTUKSEN ARVIOINTI	7
2.1	Laadun varmistus ja arviointi	7
2.2	Kehittävä arviointi.....	10
2.3	Osallistava arviointi	11
3	KORKEAKOULUJEN ARVIOINTI	13
3.1	Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen auditointimalli.....	14
3.2	Auditoinnin eri näkökulmat.....	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1	Tutkimuskysymykset.....	17
4.2	Aineisto ja analyysi	17
4.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	19
5	TULOKSET	21
5.1	Auditointien kokonaisarviot	21
5.2	Vahvuustekijät.....	22
5.3	Kehitettävät laatutekijät.....	24
5.4	Kehityspolut.....	26
6	LOPUKSI	29
6.1	Johtopäätökset.....	29
6.2	Auditointien haasteista	31
6.3	Jatkotutkimusaiheita	32
	TUTKIMUSAINEISTON AUDITOINTIRAPORTIT	34
	LÄHTEET	36
	Liite 1: Kolmannen auditointikierroksen arviointialueet.....	39
	Liite 2: Toisen auditointikierroksen arviointialueet	40

1 JOHDANTO

Arviointi ja laadunvarmistus ovat lisääntyneet paljon niin kansainvälisesti kuin kansallisesti, ja se näkyy kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Oli kyse sitten sairaalan menosta tai työnhausta, tulee arviointi vastaan joko arvioitsijan tai arvioitavan roolissa. (Dahler-Larsen, 2012). Arviointi on otettu johtamisen välineeksi osana tietoon perustuvaa päätöksentekoa, ja ulotettu julkishallinnossa osaksi lähes kaikkia toimintoja (Vedung, E. 2010). Arvioinnista on tullut merkittävä koulutuksen ohjausvoima taloudellisen, ideologisen ja lainsäädäntöohjauksen rinnalle (Lundgren, 1990). Korkeakoulutuksen laatu nähdään myös yhä enemmän kilpailutekijänä ja Euroopan yhtenäisen markkina-alueen myötä alettiin kehittämään myös yhteistä korkeakoulutusalueita. Yhtenäisen korkeakoulutusalueen ja eurooppalaisen laadunvarmistusta koskevan yhteistyöedistämiseksi käynnistettiin Bolognan prosessi ja sen myötä vuonna 2003 Suomi sitoutui noudattamaan eurooppalaisen laadunvarmistuksen periaatteita. Periaatteen mukaisesti kansalliseen laadunvarmistukseen tulee sisältyä korkeakoulujen arviointi sekä akkreditointi-, sertifiointi- tai muu vastaava järjestelmä. (Huusko & Pyykkö 2022)

Suomalaiset korkeakoulut ovat velvoitettuja vastaamaan toimintansa laadusta, laki edellyttää koulutuksen järjestäjiä osallistumaan ulkopuoliseen toiminnan ja laatu järjestelmän arviointiin ja julkaisemaan arvioinnin tulokset (ammattikorkeakoululaki 932/2014 § 62; yliopistolaki 558/2009 § 87). Ulkoiset arvioinnit on toteuttanut vuodesta 2014 alkaen Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Sitä ennen arvioinnit teki Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA). Arvioinnit toteutetaan auditointeina kehittävän arvioinnin periaatteella. Tämä tarkoittaa, että korkeakoulu päättää omasta laadunvarmistusjärjestelmästä ja Karvi arvioi menettelytavat, joilla korkeakoulu ylläpitää ja kehittää toimintansa laatua. (Kamppi & Moitus, 2020)

Auditoinnit suoritetaan auditointikierroksen alkaessa julkaistavan auditointikäsikirjan mukaisesti, johon on määritelty arvioinnin osa-alueet ja kriteerit. Kor-

keakoulu ilmoittaa vertaisoppimisen kohteen ja itse valitun arviokohteen ja toimittaa Karville ennakkomateriaalit. Auditoinnin läpäistyään korkeakoululle myönnetään Karvin laatuleima, joka on voimassa seuraavat kuusi vuotta. Jos korkeakoulu ei läpäise auditointia, järjestetään uusinta-auditointi kahden vuoden kuluessa, johon mennessä havaitut puutteet tulee korjata. Auditointikierrokset on aloitettu vuonna 2005 ja tällä hetkellä on meneillään kolmas auditointikierrros. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2019)

Tässä tutkimuksessa selvitetään suomalaisten yliopistojen laadun nykytilaa ja kehittymistä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tekemien korkeakoulujen arviointien auditointiraporttien perusteella. Arviointia on käsitelty ja sivuttu useilla kasvatustieteen kursseilla, ja kiinnostuin aiheesta erityisesti sen poliittisen perustan ja arvolatautuneisuuden vuoksi. Korkeakouluopiskelijana kiinnostuin erityisesti korkeakoulujen laadunvarmistuksesta ja arvioinneista. Aihe on lisäksi hyvinkin ajankohtainen omassa yliopistossani, jossa on parhaillaan menossa valmistautuminen kolmannen kierroksen auditointiin. Korkeakoulujen arviointineuvosto on teettänyt ensimmäisen auditointikierroksen jälkeen ulkopuoliset tutkimukset *Mitä auditointi tekee? – Tutkimus korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointien vaikutuksista* (Ala-Vähälä, 2011) ja *Auditointiprosessi ja sen vaikutukset yliopistossa* (Haapakorpi, 2011), mutta uudempaa, ulkopuolisen tekemää tutkimusta suomalaisista korkeakoulujen arvioinneista ei ole tehty.

Tässä tutkimuksessa selvitetään yhtäältä, minkälaisia asioita ja käytäntöjä kolmannen kierroksen raporteista on noussut erityisen laadukkaiksi, eli mitä vahvuuksia yliopistoilla on, ja toisaalta mitä kehitettävää löytyi. Tutkimuksessa myös vertaillaan kolmannen auditointikierroksen arvioinneissa esitettyjä vahvuuksia samojen yliopistojen toisen kierroksen kehittämissuosituksiin suositusten vaikuttavuuden arvioimiseksi. Auditoinnit suoritetaan samalla kaavalla jokaiselle yliopistolle kullakin auditointikierroksella, joten saman kierroksen eri yliopistojen tuloksia voidaan jossain määrin vertailla ja käsitellä kokonaisuutena. Jokainen yliopisto vastaa omasta laadunvarmistusjärjestelmästänsä, joten yliopistojen välillä on eroja niin laatujärjestelmissä kuin muillakin arviointialueilla. Eri auditointikierroksilla tarkastelun kohteet ovat pysyneet jokseenkin samoina, vaikka painotukset ovat hieman muuttuneet ja arvioinnit on annettu erilaisilla arviointiasteikoilla.

Näin ollen aiempien kierrosten arviointeja ei voi suoraan verrata uusimpiin arviointeihin, mutta vertailu on mahdollista samana pysyneiden arviointikohteiden ja sanallisten arviointien osalta.

2 KOULUTUKSEN ARVIOINTI

2.1 Laadun varmistus ja arviointi

Arviointi ja laadunvarmistus ovat lisääntyneet räjähdysmäisesti viime vuosikymmenten aikana. Laatu on poliittinen käsite, joka nojaa vahvasti sen määrittäjän arvoihin. Laadun arviointi, tai arviointi ylipäätään, ei siis ikinä voi olla arvoneutraalia, vaan arviointi on aina arvolatautunutta. (Dahler-Larsen, 2011) Arvioinnilla on yhteys valtaan ja hierarkioihin, koska arviointiin sisältyy aina kysymyksiä siitä, kuka aloittaa ja toteuttaa arvioinnin ja kuka hyötyy havainnoista (Cooper, 2018). Arviointi ohjaa ja arvioinnilla ohjataan ihmisten ajattelua ja toimintaa (Dahler-Larsen, 2011).

Vedungin (2010) mukaan arviointikulttuurin kehitys ja eri näkökulmien painottuminen voidaan nähdä eri ajanjaksoina vaikuttaneina arviointiaaltoina. Kansainvälisen koulutuksen arvioinnin voidaan nähdä alkaneen 1960-luvulta tieteilisellä aallolla, jolloin arviointi nähtiin lähinnä synonyyminä testaamiselle. 1970-luvulla arviointiin vaikutti dialoginen aalto, jolloin arviointiin haluttiin osallistavuutta ja tiedon tuottajiksi niitä, joita arviointi koskee. 1980-luvulta alkoi arvioinnin uusliberalistinen aalto, eli ajateltiin, että arviointia ei varsinaisesti tarvita markkinoiden ja kysynnän määrittäessä, mikä on hyvää laatua. Uusliberalistisen aallon jälkeen arviointiin kohdistui tietoon perustuvan päätöksenteon aalto, joka nykyäänkin on nähtävissä arvioinnin tausta-ajatuksena. Siinä arviointi nähdään pitkälle tilivelvollisuutena, arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tilivelvollisuus tietoa investoinnin vastineena. (Vedung, 2010) Arvioinnin ja arviointitiedon painoarvo päätöksenteossa on kasvanut, ja viime vuosikymmenet se on ollut yksi koulutuksen neljästä keskeisestä ohjausvoimasta ideologisen, taloudellisen ja lainsäädäntöohjauksen rinnalla (Lundgren, 1990).

Arvioinnin eri näkökulmia voidaan lähestyä arvioinnin tavoitteista ja päätehtävistä käsin. Chelimsky (1997) jaottelee arvioinnit päätehtävien mukaan tilivel-

vollisuutta, tiedontarvetta ja kehittämistä varten tehtäviin arviointeihin. Näkökulmien toisistaan eroavien tavoitteiden lisäksi Chelimskyn mukaan tilivelvollisuuden ja tiedon tuottamisen näkökulmista tehtyjen arviointien tyypillistä käyttöä ovat muun muassa politikointi ja politiikka sekä hallinnolliset uudistukset, kun taas kehittävän arvioinnin tyypillistä käyttöä on institutionaalinen käyttö osana arviointiprosessia. Arvioinnin tuleva käyttö heijastuu arvioinnin näkökulmaan, tavoitteisiin ja arvoihin.

Arviointi perustuu aina johonkin arvoperustaan, jonka pohjalta arviointia varten kerätyt tiedot arvotetaan. Sisäisen ja ulkoisen arvioinnin ja eri näkökulmien yhdistyessä samaan arviointiprosessiin on tärkeää huomata arvioinnin arvovalintaan oikeutettu taho, eli kuka lopulta tekee arvovalinnat (Dahler-Larsen, 2011). Toisen itseisarvo voi olla toisen välinearvo, ja toisaalta mikään hanke ei voi myöskään olla tyhjentävästi moniarvoinen tai arvoneutraali. Arvoperusta ja tavoitteet tulee aina olla arvioitavien tiedossa, sillä muuten niistä voidaan arvioitavien toimesta tehdä vääriäkin oletuksia ja kyseenalaistaa koko arviointi. Väärien oletusten mahdollisuuden riskit korostuvat ulkoisen ja sisäisen arvioinnin yhdistyessä, jos arvioinnilla on samanaikaisesti mahdollisesti ristiriidassa olevia kehittämisen ja tilivelvollisuuden tavoitteita. Arvioinnin eettisyyden ja uskottavuuden kannalta on erittäin tärkeää, että kaikki arvioinnin tavoitteet ja arvioinnin arvoperusta ovat arvioitavien tiedossa. (Atjonen 2021)

Sisäinen arviointi on arviointia, jossa arviointikriteerit ja arviointi muodostetaan instituution sisällä (Atjonen 2021). Sisäinen arviointi ja laadunvarmistus perustuvat niihin prosesseihin ja toimintoihin, joilla instituutiot arvioivat omaa toimintaansa (Ursin, 2007). Kehittävään ja osallistavaan arviointiin sisältyy yleensä sisäistä arviointia, sillä sisäisessä arvioinnissa yleistä on, että arvioitavat osallistuvat itse tiedon tuotantoon. Osallistuminen ja itseohjautuvuus palvelevat kehittämistä ja oppimista, sekä luovat edellytykset sitoutumiseen ja näin myös aidon muutoksen mahdollisuuden. Sisäinen arviointi mahdollistaa dialogisuuden, ja voi siten nostaa esille heikkoja ja vähemmän kuultuja ääniä. Sisäinen arviointi on usein toimijoista itsestään lähtevää, jolloin arviointi voidaan toteuttaa ilman ulkoapäin tulevaa painetta. Sisäistä arviointia voidaan kuitenkin tehdä myös ulkoapäin tulevan veloitteen vuoksi, esimerkiksi monia julkisia instituutioita veloitetaan si-

säiseen laadunvalvontaan. Sisäisessä arvioinnissa tulee huomioida subjektiivisuuden uhka, jolloin asiat saatetaan arvioida todellisuutta paljon myönteisimmiksi, joko tiedostaen tai tiedostamatta. (Atjonen, 2021)

Ulkoisella arvioinnilla tarkoitetaan arviointia, jossa organisaation ulkopuolinen, riippumaton taho määrittää arviointikriteerit ja johtaa arviointia. Ulkoisen arvioinnin painopiste nähdään perinteisesti olevan kontrolloinnissa, eli arvioinnilla seurataan esimerkiksi ennalta määritettyjen tavoitteiden saavuttamisen toteutumista. (Atjonen, 2021) Ulkoisella arvioinnilla voidaan arvioida instituution sisäisten laadunvarmistusjärjestelmien tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta (Ursin, 2007), joten ulkoinen arviointi voi pohjautua myös tarpeeseen objektiivisesta arviosta sisäistä kehittämistä varten. Globaalin uusliberalistisen ja tietoon perustuvan arviointiaallon myötä monitoroiva arviointiote on voimistunut ja ulkoisella arvioinnilla halutaan varmistaa koulutuksen yhdenvertaisuus (Vedung, 2010). Arviointeja tehdään niin paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Kansallisesta ulkoisesta arvioinnista tunnettuna esimerkkinä on ylioppilaskoe, jossa vastaukset tarkistetaan ensin paikallisesti oman lukion opettajien toimesta, mutta lopullinen arviointi tehdään kansallisesti toimivassa Ylioppilastutkintolautakunnassa. Kansainvälisesti toteuttavasta ulkoisesta arvioinnista esimerkkinä Pisa-koe, joka toteutetaan OECD-maiden toimesta kolmen vuoden välein erilaisilla painotuksilla 15-vuotiaille koululaisille.

Ulkoinen arviointi rinnastuu usein tulostavuuksiin odotukseen, eli arvioinnin tavoitteena on tuottaa arviointitietoa tilivelvollisuuden näkökulmasta (Atjonen, 2021). Ulkoista arviointia tehdään myös tiedon tarpeen ja kehittämisen näkökulmista, ja arvioinnilla voi olla näkökulmat yhdistäviä tavoitteita (Atjonen, 2007). Etenkin kehittävässä ja osallistavassa arvioinnissa on tyypillistä yhdistää sisäistä ja ulkoista arviointia sekä arvioinnin eri näkökulmia. Ulkoisissa arvioinneissa näkökulmien vaihteluiden myötä myös vuorovaikutus arvioitavan ja arvioitsijan välillä vaihtelee tilivelvollisuus näkökulman täysin riippumattomaan arvioitsijan roolista kehittävä arvioinnin näkökulman tiiviiseen vuorovaikutukseen ja arvioitsijan ”kriittisen ystävän” rooliin. (Atjonen, 2021)

2.2 Kehittävä arviointi

Kehittävä arviointi on arvioinnin ajattelutapa, joka korostaa yhteistyön, osallistavuuden, oppimisen ja prosessin huomioimisen merkitystä arvioinnissa. Kehittävä arviointi ei siis ole mikään yksittäinen arviointitapa, vaan arvioinnin toteutusta ohjaava näkökulma. Kehittävässä arvioinnissa keskeisintä ja tärkein tavoite on kehittää oppijaa, eikä luoda oppijoista paremmuusjärjestystä. Oppimisesta pyritään saamaan tietoa jo oppimisprosessin aikana niin, että sekä oppija että arvioitsija voivat hyödyntää tietoa. (Atjonen, 2021) Tarkoituksena on tunnistaa kehityskohteita jo prosessin aikana ja saada samalla eväitä niiden korjaamiseen. (Kamppi & Moitus, 2020). Kehittävän arvioinnin prosessilähtöisyys näkyy tavassa ohjata oppijaa suuntaamaan katse jo tulevaa oppimista kohden. Oppimista kartoitetaan ja arvioidaan esimerkiksi formatiivisilla testeillä, itsearvioinneilla ja loppureflektiolla oppimisprosessin aikana, eikä vain prosessin lopuksi suoritettavalla testaamiseen perustuvalla arvioinnilla. Arvioitavia osallistetaan arviointiprosessiin ja heistä pyritään luomaan aktiivisia toimijoita, toisin kuin esimerkiksi perinteisissä oppimistulosarvioinneissa. Haasteena kehittävän arvioinnin toteuttamisessa kuitenkin on usein resurssit, sillä monipuoliset arviointimetodit koetaan usein työlämmiksi sekä arvioitavalle että arvioijalle, kuin yksittäisen suorituksen arviointi. (Atjonen, 2021)

Kehittävään arviointiin liittyy Atjosen (2021) mukaan vahvasti arvioijan ja arvioitavan välinen yhteistyö, vuorovaikutus ja luottamussuhde. Arvioija toimii arvioitavan ohjaajana ja tukena sekä pyrkii luomaan positiivisen suhtautumisen arviointiin. Vahvuuslähtöisellä arvioinnilla arvioitavaa pyritään voimannuttamaan, kannustamaan ja osallistamaan vahvuuksien kautta, jolloin edellytyksen arvioitavan kehittymiseksi aktiiviseksi toimijaksi mahdollistuvat paremmin, kun suhtautuminen arviointiin ja oppimisprosessiin on positiivinen.

Kehittävän arvioinnin näkökulma on Suomessa enemmän painotettu kuin muissa Euroopan maissa. Suomessa arvioinnin kehittävä näkökulma on ollut keskeinen koulutuksen arvioinnissa jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan, arvioinnin kehittävä tehtävä on jopa kirjattu koulutuksen arviointia koskevaan lainsäädäntöön (laki Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta 1295/2013 § 1). Suomen keskeisimmän ulkoisen arviointitoimijan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toiminta perustuu riippumattomuuteen ja kehittävään arviointiin.

(Kamppi & Moitus, 2020) Karvi on perustettu vuonna 2014 ja se toimii itsenäisenä viranomaisena Opetushallituksen alla. Ennen Karvin perustamista korkeakouluja arvioi vuonna 1995 perustettu Korkeakoulujen arviointineuvosto. Karvin arvioinneissa kehittävä näkökulma on keskeinen, vaikka arviointeja toteutetaan myös tiedon tuotannon ja tilivelvollisuuden tavoitteisiin. Osallistavuus on arvioinneissa vahvasti mukana, sen avulla saadaan arvioitavan kohteen omaa toimijuutta tuetua ja vahvistettua, vaikka arvioinnin toteuttaakin ulkoinen taho. (Huusko & Pyykkö, 2022)

2.3 Osallistava arviointi

Kehittävässä arvioinnissa osallistaminen on yksi keskeisimpiä keinoja arvioinnin toteutuksessa. Jos kehittävä arviointi nähdään arvioinnin ajattelutapana ja päämääränä, voidaan osallistava arviointi nähdä arvioinnin lähestymistapana. Keskeistä osallistavuudelle on sen demokraattisuuden ihanne, jolla pyritään sisällyttämään arviointiprosessiin kaikki oikeutetut äänet ja näkökulmat. (Cooper, 2018)

Demokraattisuuden ihanteeseen sisältyy ajatus, että kaikkien erilaisten näkemysten kesken voidaan saavuttaa keskinäinen ymmärrys aidon dialogin avulla. Tämä vaatii aitoa paneutumista toisten näkemyksiin sekä dialogikriittistä ajattelua, ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen merkitys korostuu. Kun arviointitietoa pystytään tuottamaan ja hyödyntämään vastavuoroisesti ja dialogissa, myös arvioinnin moniäänisyys mahdollistuu tukien eettisten periaatteiden noudattamista. (Atjonen, 2007)

Osallistavalla arvioinnilla voidaan käytännössä tarkoittaa monipuolisia mahdollisuuksia vaikuttaa arvioinnin suunnitteluun, menetelmiin ja sisältöihin sekä arvioinnista saatujen tulosten tulkintaan ja kehittämissuositusten toimeenpanoon (Atjonen, 2021). Cousins ja Whitmore (1998) jakavat osallistamisen kahteen muotoon, *praktiseen* ja *transformatiiviseen* osallistavaan arviointiin. *Praktisen* osallistavan arvioinnin tavoitteena on arvioinnin merkityksellisyyden laajentaminen sekä omistajuuden kokemuksen lisääminen ja sen hyödyntäminen. Atjonen (2007) nostaa omistajuuden vahvistamisen tärkeäksi arvioinnin hyödyntämisen näkökulmasta. Kun arvioinnissa löydetään yhteisiä merkityksiä, myös arvioinnin

hyödyntämiseen sitoudutaan paremmin. *Transformatiivisen* osallistavan arvioinnin tavoitteena on kaventaa arvioijan ja arvioitavien etäisyyttä sekä ylipäättään päästä eroon perinteisestä arvioijan roolista vallankäyttäjänä (Atjonen, 2021).

Osallistamisen edut voidaan jakaa *legitimoiviin* eli oikeuttaviin sekä *instrumentaalisiin* eli välineellisiin vaikutuksiin. Legitimaatio pohjautuu ajatukseen, että jokaisen, jota päätös koskee, tulisi voida osallistua päätöksentekoon. Siihen sisältyvä läpinäkyvyyden ajatus edistää merkityksellisyyden kokemusta ja reiluuutta. Osallistamisen legitimoivana etuna on arviointi- ja päätöksentekoprosessin demokratisoituminen. Instrumentaalisenä etuna on monipuolisen ja tarkemman kuvan tuottaminen, kun päätöksentekoon saadaan useampi erilainen ihminen. Samaa aikaan myös arvioinnin pohjalta tehtyjen päätösten toimeenpano tehostuu sekä niiden vastustus vähenee, kun prosessissa on ollut mukana niitä, joita päätös koskee ja asia siten koetaan omaksi. (Atjonen, 2021)

Osallistamiseen sisältyy etujen lisäksi haasteita, jotka on syytä ottaa huomioon arviointiprosessissa. Osallistavuuteen sisältyy näennäisosallistamisen haaste, eli jonkun arviointiprosessiin osallistuvan rooli arviointiprosessissa jää pelkäksi aineiston luovuttajaksi eikä mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon ole, jää osallistaminen vain muodolliseksi. Osallistavina pidetyistä tekniikoista itsearviointilla sekä sidosryhmien mukaan otolla on myös omat haasteensa. Luottamukseen ja rehellisyyteen perustuva itsearviointi voi palvella sellaisenaan kehittämistä oma-aloitteisen ja itseohjautuvan arvioivan kulttuurin edistämisen kautta, mutta haasteena voi olla kaunistelu ja todellisten ongelmien välttely. Arvioinnilla ei silloin saada tuotettua aitoa kehittämisessä tarvittavaa ja hyödynnettävää tietoa, vaan arvioinnin pohjalta tehtävä kehittäminen jää mukavuusaluekehittämiseksi. Kaunistelun välttämiseksi olisikin tärkeää etukäteen miettiä tarkkaan arvioinnin tavoitteet ja huolehtia, että ne ovat arvioitavien tiedossa. Myös sidosryhmien osallistamiseen liittyy haasteita, sopivien sidosryhmien löytäminen sekä sitouttaminen arviointiprosessiin voi olla haastavaa. (Atjonen, 2021)

3 KORKEAKOULUJEN ARVIOINTI

Korkeakoulutuksen arvioinnin voidaan katsoa alkaneen Suomessa 1980-luvulla, jolloin korkeakoulujen seuranta-, suunnittelu- ja arviointimenetelmien selvittämiseen asetettiin opetusministeriön toimesta työryhmä. Työryhmästä tuli Korkeakoulujen toiminnan arviointimenetelmien kehittämistyöryhmä, KOTA, jonka mukaan yliopiston rooli yhteiskuntaa arvoivana omanatuntona edellyttää yliopistoilta itsearviointia. Kehittävän arvioinnin keskeinen rooli osana suomalaista korkeakoulupolitiikkaa voidaan myös katsoa saaneen alkunsa KOTA-työryhmän muistioista, jonka mukaan arviointien tulokset ovat ensisijaisesti korkeakoulujen kehittämistä varten. Korkeakoulujen kokonaisarviointit aloitettiin 1990-luvulla ja vuonna 1997 yliopistojen toiminnan sisäisestä ja ulkoisesta arvioinnista tuli lakisääteistä (yliopistolaki 645/1997, 5 §). Euroopan yhtenäisen korkeakoulualan (*European Higher Education Area*, EHEA) luomisen ja vuonna 1998 alkaneen eurooppalaista laadunvarmistusta edistävän Bolognan prosessin myötä korkeakoulujen laadunvarmistus lähti kehittymään nykyiseen muotoonsa. (Huusko & Pyykkö, 2022)

Vuonna 2003 Bolognan prosessin myötä Suomi sitoutui noudattamaan eurooppalaisen laadunvarmistuksen periaatteita, jonka mukaan kansalliseen laadunvarmistukseen tulee sisältyä korkeakoulujen arviointi, mukaan lukien sisäinen arviointi, ulkoinen arviointi, opiskelijoiden osallistuminen arviointiin sekä tulosten julkistaminen, sekä akkreditointi-, sertifiointi- tai muu vastaava järjestelmä. Vuonna 2005 periaatteet julkaistiin *Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area* (ESG) ja samana vuonna käynnistyi Suomessa korkeakoulujen ensimmäinen auditointikierron. ESG periaatteissa on määritelty laadunvarmistuksen käytännöt, joita tulee noudattaa ja ulkoisen arviointitoimijan tulee täyttää vaaditut kriteerit. (Huusko & Pyykkö 2022) Suomen valintana on ollut alusta asti toteuttaa arviointit kehittävän arvioinnin periaatteella, toisin kuin monissa muissa maissa, joissa arviointi perustuu akkreditointijärjestel-

mään. Bolognan prosessin myötä eurooppalaiset yliopistot ovat omaksuneet laadunvarmistuksen osaksi jokapäiväisiä toimintojaan jopa yllättävän helposti, vaikka laadunvarmistuksen vaikutukset yliopistojen autonomiaan ovat jo aiemmin herättäneet epäilyä (Kauko, 2012).

3.1 Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen korkeakoulujen auditointimalli

Auditoinnit suoritetaan auditointikierroksen alkaessa julkaistavan auditointikäsi-
kirjan mukaisesti, johon on määritelty arvioinnin osa-alueet ja kriteerit yhteisöllisen prosessin tuloksena. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2019) kuvaa auditointimallin tehtävää Korkeakoulujen auditointikäsi-
kirjassa 2019–2024 seuraavasti:

- arvioida, vastaako korkeakoulun laatutyö eurooppalaisia laadunvarmistuksen periaatteita,
- arvioida, tuottaako laatujärjestelmä strategian toteuttamisen ja toiminnan jatkuvan kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaista tietoa ja johtaako se vaikuttaviin kehittämistoimenpiteisiin,
- rohkaista korkeakouluja kansainvälisyyteen, kokeiluihin ja luovaan ilmapiiriin sekä
- kerryttää avointa ja läpinäkyvää tietoa suomalaisten korkeakoulujen laadunvarmistuksesta. (s. 6)

Korkeakoulu valitsee vertaisoppimisen kohteen ja toimittaa etukäteismateriaalit sisältäen korkeakoulun itsearviointiraportin. Itsearvioinnin avulla korkeakoulun tulisi tunnistaa omia vahvuuksia ja kehittämiskohteitaan. Tämän jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämä Korkeakoulujen arviointijaosto nimeää korkeakoulun toiveen mukaan joko kansallisen tai kansainvälisen auditointiryhmän, jossa on edustettuna korkeakoulusektori, opiskelijat ja korkeakoulujen ulkopuolinen työelämä. Tämän jälkeen korkeakoululle järjestetään ennakkoinfo, jonka jälkeen vasta tehdään varsinainen auditointivierailu. Auditointiryhmä pyrkii luomaan kannustavan ja kunnioittavan, luottamuksen ilmapiirin, ja auditoinnin aikana kuullaan laajasti eri ryhmiä ja suositaan yhteisöllisiä työtapoja. Vierailun päätteeksi korkeakoululle annetaan alustavaa palautetta, ja varsinainen arviointi tapahtuu

auditointiryhmän tekemän raportin sekä auditointiryhmän suosituksen perusteella korkeakoulujen arviointijaoston toimesta, joka siis päättää, hyväksytäänkö auditointi. Kolmannella auditointikierröksellä hyväksymiseksi korkeakoulun tulee olla saanut jokaisesta arviointialueesta vähintään arvio *Hyvä*, lukuun ottamatta itse valittua arviointikohdetta, josta ei anneta arviointiasteikon mukaista arviota, eikä näin ollen huomioida auditoinnin läpäisyssä. Jos auditointi hyväksytään, korkeakoulu saa Karvin laatuleiman, joka on voimassa seuraavat kuusi vuotta. Hylkääminen johtaa kahden-kolmen vuoden päästä tehtävään uusinta-auditointiin. Hyväksymisen jälkeen järjestetään vielä julkistamisseminaari, jossa auditoinnin tuloksista keskustellaan korkeakoulun kanssa. Tämän jälkeen korkeakoululta pyydetään palautetta, jota Karvi hyödyntää oman toimintansa kehittämiseen. Auditointien jälkeen järjestetään vielä korkeakoulujen laatuseminaareja, joissa korkeakoulut esittelevät laatutyötänsä vertaisilleen. Lisäksi Karvi tekee arviointikierröksistä yhteenvetoja. Auditointikierrokset on aloitettu vuonna 2005 ja tällä hetkellä on meneillään kolmas auditointikierrös. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2019)

Kolmannen kierroksen auditoinneissa arviointialueet ovat Osaamista luova korkeakoulu, Vaikuttava ja uudistava korkeakoulu, Kehittyvä korkeakoulu ja Oppiva korkeakoulu. Osa-alueiden tarkemmat kuvaukset on kirjattuna tutkimuksen liitteisiin (Liite 1.) Meneillään olevalla auditointikierröksellä painottuu korkeakoulujen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja koulutuksen opiskelijakeskeisyys. Arviointiasteikko kolmannella kierroksella on *Riittämätön – Hyvä – Erinomainen*. Kolmannella kierroksella uutena on tullut Karvin myöntämä *Excellence*-laatuleima, joka myönnetään osoituksena korkeakoulun poikkeuksellisen korkealaatuisesta kehittämistyöstä. Korkeakoulu pääsee *Excellence*-laatuleimaehdokkaaksi, jos se on saanut auditointiryhmältä vähintään yhdestä arviointialueesta arvion *Erinomainen*. Arviointijaoston keskuudestaan nimeämä arviointipaneeli käsittelee ehdotukset vuosittain ja myöntää *Excellence*-laatuleimat ennalta määritellyn ja julkaistun kriteeristön mukaisesti. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, n.d.)

Jokaiselle auditointikierrökselle asetetaan omat tavoitteet ja näin ollen eri kierrosten auditoinnit poikkeavat toisistaan jonkin verran kierrosten vaihtuessa. Toisella auditointikierröksellä auditoinnin painotus oli enemmän laatujärjestelmien perustoiminnoissa, kun taas kolmannelle kierrokselle mennessä korkeakoulut ovat jo aiempien kierrosten myötä kehittäneet järjestelmiään, ja arviointiin on

voitu tuoda uusia painotuksia. Toisen kierroksen arviointialueet ovat Korkeakoulun laatupolitiikka, Laatu järjestelmän kytkeytyminen strategiseen johtamiseen, Laatu järjestelmän kehittäminen, Korkeakoulun perustehtävien laadunhallinta, Tutkintotavoitteisen koulutuksen näytöt ja Laatu järjestelmän kokonaisuus (Liite 2).

3.2 *Auditoinnin eri näkökulmat*

Karvin korkeakoulujen auditointeja ohjaavat kehittävän arvioinnin periaatteet, mutta auditointeihin sisältyy myös tilivelvollisuuden ja tiedon tuotannon näkökulmat. Auditointimallin tehtävässä kehittävä perusta tulee ilmi arvioinnin lähtökohdasta kehittää korkeakoulun omia laadunvarmistusmenetelmiä sekä auditoinnin vahvasta osallistavuuden mallista, jolla on tarkoitus vahvistaa korkeakoulun omaa toimijuutta ja tukea korkeakoulua sen omien tavoitteiden saavuttamisessa. (Kamppi & Moitus, 2020) Karvi pyrkii vahvistamaan omistajuuden syntymistä tarjoamalla mahdollisuuksia vaikuttaa arvioinnin sisältöihin ja menetelmiin. Auditoinnin osallistavuus korostuu auditointiin sisältyvässä korkeakoulun itsearvioinnissa, johon osallistuu henkilökunnan lisäksi opiskelijoita ja sidosryhmiä. Auditoinnit pyritään järjestämään kannustavassa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä, joka pienentää korkeakoulun ja arviointiryhmän välistä kuilua, pyrkimyksenä oletettavasti enemmänkin Atjosen (2021) esittämän ”kriittisen ystävän” kuin ulkoisen arvioitsijan rooli. Arviointiprosessi on monivaiheinen ja sen etenemisestä ja itse arvioinnista pyritään antamaan korkeakouluille etukäteen tietoa, jotta arviointi olisi mahdollisimman läpinäkyvää. Kehittävä perusta on nähtävissä myös arviointiassteikoissa, toisella kierroksella arviointiassteikon arvioinnit kuvaavat kehitysastetta, ja kolmannella kierroksella arviointialueet saavat arvion *Hyvä*, jos arviointialue on läpäisemisen edellyttämällä tasolla. Näin ollen arvioinnit eivät luo ns. ranking-listaa korkeakoulujen välille, mutta antavat kylläkin tunnustuksen erinomaisesta laatu työstä. Auditointeihin sisältyvissä laatu järjestelmien arvioinneissa taas on nähtävissä tilivelvollisuuden näkökulma, kun pyritään tuottamaan laissa määritettyä ja eurooppalaisten laatu standardien edellyttämää ulkopuolisen arvioijan arvioita korkeakoulun toiminnasta ja laatu järjestelmistä. Tiedon tuottamisen näkökulma toteutuu muun muassa auditoinnin tavoitteessa tuottaa tietoa suomalaisten korkeakoulujen laatu työstä. (Kamppi & Moitus, 2020)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomalaisten yliopistojen laadun nykytilaa ja kehittymistä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tekemien korkeakoulujen arviointien auditointiraporttien perusteella. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää auditointien vaikuttavuutta yliopistojen kehittämistoimiin.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitä vahvuuksia ja erinomaista laatua ilmentäviä tekijöitä yliopistojen arviointiraportteihin on nostettu Karvin toteuttamalla kolmannella auditointikierröksellä?
2. Mitä kehitettävää yliopistojen arviointiraportteihin on nostettu Karvin toteuttamalla kolmannella auditointikierröksellä?
3. Onko kolmannen kierroksen raporteista havaittavissa, ovatko Karvin toisella kierroksella antamat kehittämissuositukset johtaneet kehittämistoimiin?

4.2 Aineisto ja analyysi

Toteutin tutkimuksen laadullisena tutkimuksena ja analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä tavoitteena on saada kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja selkeässä muodossa niin, ettei mitään sen alkuperäisestä merkityksestä kadoteta. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto voi koostua erilaisista dokumenteista ja muista aineistoista, joita tutkija voi tarkoituksen mukaisesti yhdistellä hyvinkin vapaasti analyysivaiheessa (Tuomi & Sarajarvi, 2018).

Tutkimusaineistona on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen yliopistojen auditoinneista tehdyt arviointiraportit, jotka ovat julkisesti saatavilla Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen internet-sivuilla osoitteessa www.karvi.fi.

Kolmas auditointikierron on tällä hetkellä meneillään, joten kaikkien Suomen korkeakoulujen kolmannen kierroksen auditointeja ei vielä ole tehty tai raportteja saatavilla. Tutkimuksen aineistosta päätin rajata ammattikorkeakoulut pois, koska mielenkiintoni kohdistuu erityisesti yliopistokoulutuksen laadunvarmistukseen ja arviointiin. Rajauksen tekemällä halusin myös välttyä toisintamasta Karvin loppuvuodesta 2022 julkaisemaa auditointikierron puolenvälin yhteenvetoraporttia (Huusko ym., 2022), jossa analysoidaan vuonna 2018–2022 auditointeihin osallistuneiden yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen arviointiraportteja.

Tämän tutkimuksen avulla haluan selvittää kolmannelta auditointikierron selta raportoituja vahvuuksia ja kehittämiskohteita, joten aineisto rajautui luonnollisesti koskemaan niitä yliopistoja, joihin kolmannen kierroksen auditointi on jo suoritettu ja raportti saatavilla aineiston analyysivaiheessa huhtikuun alussa vuonna 2023. Aineistossa on mukana Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lappeenrannan teknillisen ja Lapin yliopistojen auditointiraportit toiselta ja kolmannelta auditointikierron selta. Auditointiraportit ovat luetteloitu tutkielman loppuun. Auditoinneista suomen kielellä on toteutettu Jyväskylän ja Lapin yliopistojen auditoinnit ja englanniksi Helsingin, Itä-Suomen ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston auditoinnit. Aineistosta rajattiin pois ruotsinkielisenä toteutettu Åbo Akademin auditointi.

Sisällönanalyysin avulla tutkin, millaisia laatutekijöitä raporteissa esitetään yliopistojen vahvuuksissa ja mitä kehitettävää yliopistoilla. Sisällönanalyysissa aineisto järjestetään tutkijan valitsemalla tavalla johtopäätöksiä varten (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tässä tutkimuksessa on käytetty valmista aineistoa, joista tarkoituksena on enemmänkin tehdä yhteenvetoa jo olemassa olevista tiedoista, joten tutkijan valintojen merkitys saatuihin tuloksiin on vähäisempi, kuin jos aineisto olisi itse kerätty tai siitä pyrittäisiin luomaan uusia teorioita.

Kokosin kaikkien yliopistojen arviointialueista arviointiasteikoilla annetut arviot molemmilta kierroksilta taulukoiksi. Toisella kierroksella arvioinnit annettiin asteikolla puuttuva – alkava – kehittyvä – edistynyt ja kolmannella kierroksella riittämätön – hyvä – erinomainen. Nämä arviot kokoamalla pyrin samaan kokonaiskuvaan siitä, millaiselle tasolle Karvi on arvioinut tutkittavien yliopistojen arviointikohteet kokonaisuutena.

Keräsin kaikkien tutkittavien yliopistojen auditointiraporttien tiivistelmissä mainitut vahvuustekijät ja kehittämissuosituksot taulukkoon, jonka jälkeen tarkastelin kokonaisuutta kaikkien yliopistojen osalta. Poimin tiedot tiivistelmistä, koska ajattelen, että niihin on kerätty raportin tuottajan eli arviointineuvoston ja Karvin näkökulmasta oleellimmat tekijät. Kokonaisuuden tarkastelulla pyrin samaan tietoa, toistuuko eri yliopistoissa samoja kehittämiskohteita tai vahvuustekijöitä, jotka näin ollen voisivat antaa yleiskuvaa yliopistojen tämän hetken keskeisistä laatutekijöistä. Tiivistelmistä tekemiäni havaintojen perusteella vertailin tietoja myös raportin pidempiin arviointeihin sekä raportissa esitettyyn yliopiston strategiaan.

Keräsin toisen kierroksen raporteista kehittämissuosituksot yhteen taulukkoon, joita vertasin kolmannen kierroksen raporteista tekemiäni kehittämissuosituksot ja vahvuuksien taulukoihin sekä vielä tarkemmin raporttien aihealuearvioihin. Tietoja vertailemalla pyrin selvittämään, onko Karvin toisella kierroksella annamat kehittämissuosituksot johtaneet kehittämistoimiin niin, että ne näkyisivät vahvuuksissa tai toistuuko mahdollisesti uudemmissa kehittämissuosituksissa samoja asioita kuin jo aiemmissa suosituksissa on mainittu.

4.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyden kannalta keskeistä on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) julkaiseman *Hyvän tieteellisen käytännön* noudattaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Tätä tutkimusta tehdessä *Hyvän tieteellisen käytännön* peruseriaatteet luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto on pyritty huomioimaan koko prosessin ajan, ja ne ovat luoneet tutkimuksen teolle arvopohjan. Tämä tutkimus on tehty osana opintoja Tampereen yliopistossa, ja yliopisto on sitoutunut noudattamaan toiminnassaan *Hyvää tieteellistä käytäntöä* (2023). Tutkimuksen tekijä on osallistunut aiemmin opinto-ohjelman mukaisesti kasvatustieteellisen tutkimuksen kursseille ja kandidaatintutkielmaseminaariin, joissa on käyty läpi tutkimuksen teon eettisyyttä ja luotettavuutta. Tutkimuksen tekijä on näin pyrkinyt hankkimaan tarvittavan osaamisen toteuttaakseen tutkimuksen tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan tarkastella monista eri näkökulmista, koska tutkimuksen toteutustapoja on lukemattomia ja ei ole olemassa yhtenäistä tutkimusperinnettä, jonka pohjalta luotettavuuden arvioimiseksi voitaisiin luoda yhtenevät käytännöt. Laadullisessa tutkimuksessa yleensä korostuu tutkijan asemoituminen suhteessa tutkimusongelmaan, joten tutkijan on hyvä olla avoin omista valinnoistaan, tulkinnoistaan ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tutkija luo analyysissään ratkaisuja suhteessa tutkimuskysymykseen oman päätelykykynsä ja ymmärryksensä avulla, joten eri tutkija saattaa samoilla analyysimenetelmillä tuottaa myös erilaisia lopputuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018) Yksi tutkimuksen luotettavuutta lisääviä tekijöitä on tutkimusasetelman siirrettävyys, eli onko tutkimusraportissa kuvailtu tutkimuksen teon vaiheet riittäväällä tarkkuudella, jotta sovelluttavuutta ja siirrettävyyttä on mahdollista arvioida. Tutkimusprosessin tarkalla kuvailulla pyritään tekemään tutkimuksen tekoa läpinäkyväksi ja näin parantamaan tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2008). Olen pyrkinyt kuvailemaan tutkimuksen analyysissä mahdollisimman tarkkaan aineiston käsittelyä ja analyysiä. Olen pohtinut omaa suhdettani tutkittavaan aiheeseen, ja sen mahdollisia vaikutuksia tutkimuksen tekoon. Tutkimuksen aihe valikoitui oman kiinnostukseni myötä, aiheessa mielenkiinnon herättää erityisesti arvolatautuneisuus ja auditointien monitavoitteisuuteen liittyvä ristiriitaisuus. Omat ennakkokäsitykset ovat voineet vaikuttaa siihen, millainen teoriapohja tutkimukseen on muodostunut sekä aineiston analysointiin ja tuloksiin, vaikka olenkin pyrkinyt subjektiivisuuteen. Tutkimusaineistona on käytetty jo olemassa olevaa, julkisesti saatavilla olevaa valmista aineistoa, jonka tekoon tai julkaisuun en ole vaikuttanut, joten tutkimusaineistoon ei kohdistu tutkijan vaikutuksesta luotettavuutta heikentäviä tekijöitä.

5 TULOKSET

5.1 Auditointien kokonaisarviot

Tutkimuksen tulokset esitetään tässä luvussa aluksi yleisesti kaikkien yliopistojen osalta, jonka jälkeen käsitellään kolmannen kierroksen tuloksia yliopistokohtaisesti vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Vahvuudet ja kehittämiskohteet on poimittu raporttien tiivistelmistä, joihin arviointiryhmät ovat oletettavasti kirjanneet keskeisimmät arviot kaikista arviointikohteista. Lopuksi esitellään raporteista havaittuja mahdollisia Karvin kehittämissuosituksiin perustuvia kehityspolkuja, joiden perusteella arvioidaan auditointien kehittämissuosittelusten vaikuttavuutta.

Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän ja Lapin yliopistot ovat kaikki saaneet auditoinnin tuloksena kolmannella auditointikierroksella kaikista kolmesta arviointiasteikolla arvioitavista arviointialueista *Osaamista luova korkeakoulu*, *Vaikuttava ja uudistava korkeakoulu* sekä *Kehittyvä korkeakoulu* arvioinnin tasolle *Hyvä* asteikolla *Riittämätön – Hyvä – Erinomainen*. Lappeenrannan teknillinen yliopisto on saanut *Osaamista luova korkeakoulu* arviointialueesta tason *Hyvä* ja *Vaikuttava ja uudistava korkeakoulu* sekä *Kehittyvä korkeakoulu* arviointialueista tason *Erinomainen*. *Oppiva korkeakoulu* arviointialue on jokaisen yliopiston itse valitsema arviointikohde, josta ei anneta arviointia arviointiasteikolla.

Toisella auditointikierroksella Jyväskylän yliopisto ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto saivat jokaisesta kahdeksasta arviointikohteesta arvioinnin *Kehittyvä* asteikolla *Puuttuva – Alkava – Kehittyvä – Edistynyt*. Muilla yliopistoilla oli myös pääosa arvioista tasolla *Kehittyvä*, jonka lisäksi vaihdellen yhdestä kolmeen arviointikohdetta tasolla *Alkava*. Ainoana yliopistona arvion *Edistynyt* kokonaisesta arviointialueesta *5 b. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä taiteellinen toiminta* sai Helsingin yliopisto. Lisäksi *Edistynyt* arvion sai muutaman yliopiston yksittäiset koulutusohjelmat kohdassa *4 a. Tutkintotavoitteinen koulutus (sisältäen ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin koulutuksen)*.

Sekä toisella että kolmannella arviointikierröksellä vain muutamat arviointikohteet kaikista yliopistoista yhteensä ovat yltäneet arvioinnin parhaalle tasolle. Tästä voidaan päätellä, että kriteeristö on todennäköisesti molemmilla kierroksilla ollut tiukka parhaimman arviointitason saavuttamiseksi ainakin verrattain kaikkien Suomen yliopistojen sen hetkiseen tasoon. Kolmannella auditointikierröksellä uutena tullut *Excellence*-laatuleima on mahdollista myöntää korkeakoululle, joka on saanut vähintään yhdestä arviointialueesta arvioinnin kiitettävä. Tämän tutkimuksen tekohetkellä yksikään yliopisto ei ole saanut *Excellence*-laatuleimaa (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, n.d.).

5.2 Vahvuustekijät

Karvin esittämissä yliopistojen vahvuuksissa on havaittavissa yliopistojen oman strategian laatutyön painopisteet, joka näkyy yliopistojen toisistaan poikkeavina järjestelminä ja sitä kautta myös yksilöllisissä vahvuuksissa. Jyväskylän yliopistossa strategian tärkeimpänä tavoitteena on ”*Osaava ja hyvinvoiva ihminen*”, ja yhtenä yliopiston keskeisenä vahvuutena on mainittu ”Yliopisto tukee ja edistää monipuolisesti henkilöstön hyvinvointia, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.”. Itä-Suomen yliopiston strategia ”*Tiedosta kestävä tulevaisuus*” perustuu strategia ohjelmiin, joiden avulla pyritään ratkaisemaan tutkimuksen ja koulutuksen eri profiilialueiden haasteita. Myös strategian toteutumisen seuranta on kuvattu arviointiraportissa. Itä-Suomen strategiatyöstä vahvuuksiksi on nostettu monitieteisen tutkimusyhteisön tekemä strategian toteuttaminen ja se, että henkilökunta tunnistaa työnsä yhteyden yliopiston tavoitteisiin ja strategiaan.

Jokaisen yliopiston raportin tiivistelmässä on myös yliopiston itse valitsemaan arviointikohteeseen liittyvä vahvuus. Jyväskylän yliopiston valitsema arviointikohde on ”*Yksikkörajat ylittävä, monitieteinen koulutus*” ja yhdeksi keskeisistä vahvuustekijöistä on nostettu monitieteiset koulutusohjelmat: ”Jyväskylän yliopistossa arvostetaan monitieteisyyttä, mikä konkretisoituu monitieteisissä koulutusohjelmissa. Monitieteiset koulutusohjelmat ovat rohkeita avauksia ja niiden toteuttamiseksi tehdään laajaa yhteistyötä yliopiston sisällä.” Lappeenrannan teknillisen yliopiston itse valitsema arviointikohde on ”*Digitalisaatio opetuksessa*

ja oppimisessa”. Arviointialueesta yliopiston vahvuudeksi on nostettu ”Koko yliopistoyhteisö tunnistaa digitaalisten työkalujen hyödyt, ja erityisesti opetushenkilöstöllä on selkeitä ideoita ja suunnitelmia niiden potentiaalin maksimoimiseksi.”.

Kolmannen kierroksen teemat korkeakoulujen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja koulutuksen opiskelijakeskeisyys näkyvät arviointipalautteiden vahvuuksissa seuraavasti:

”Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ja vaikuttavuuden merkitys korostuu yliopiston toiminnassa, ja yliopistolla on toimivat rakenteet yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen johtamiseen.” *Helsingin yliopisto*

”Yliopiston yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja vaikuttavuutta johdetaan ja kehitetään strategialähtöisesti, systemaattisesti ja johdonmukaisesti. LUT kerää järjestelmällisesti tietoa toimintaympäristöstään, seuraa keskeisiä suorituskyky- ja strategisia mittareita sekä hyödyntää saamaansa tietoa toimintansa uudelleensuuntaamisessa.” *Lappeenrannan teknillinen yliopisto*

”Lapin yliopisto on merkityksellinen toimija alueella. Yhteistyötä sidosryhmien kanssa tehdään innokkaasti ja yhteistyöaloitteisiin tartutaan herkästi.” *Lapin yliopisto*

”Lapin yliopistossa vallitsee yhteisöllinen toimintakulttuuri, jossa opiskelijoiden ja opettajien välillä on tiivistä vuorovaikutusta.” *Lapin yliopisto*

Tutkimuksen yliopistot olivat suunnanneet kehittämistyötä kierroksen teemoista selvästi enemmän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden alueelle, kuin opiskelijakeskeisyyteen, sillä yliopistojen vahvuuksissa oli tuotu enemmän kommentteja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kuin opiskelijakeskeisyyteen liittyen. Opiskelijakeskeisyyteen liittyvää positiivista palautetta oli ainoastaan Lapin yliopiston vahvuuksissa, muiden yliopistojen kohdalla opiskelijakeskeisyys tuli enemmän esiin kehittämiskohteissa.

Lappeenrannan teknillisen yliopisto on tutkimuksen yliopistoista ainoa, joka on saanut arviointialueesta arvion *Erinomainen*. Lappeenrannan erinomaiset arviot saaneet *Vaikuttava ja uudistava korkeakoulu* sekä *Kehittyvä korkeakoulu* arviointialueiden vahvuuksista sanotaan raportin tiivistelmässä ”Yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja vaikuttavuutta johdetaan ja kehitetään strategialähtöisesti, systemaattisesti ja johdonmukaisesti” ja ”Laatujärjestelmä on hyvin suunniteltu, kattaa yliopiston perustehtävät ja siitä tiedotetaan myös hyvin.”

5.3 Kehitettävät laatutekijät

Yliopistojen yksilölliset erot ovat havaittavissa myös yliopistoille annetuissa kehittämissuosituksissa. Jokaiselle yliopistolle on annettu vähintään yksi kehittämissuositus itse valittuun arviointikohteeseen liittyen. Tämä on toki perusteltua ja yliopistojen kannalta toivottavaakin, sillä yliopistoja on kehoitettu valitsemaan arviotavaksi sellainen kohde, jonka kehittämiseen toivovat ulkopuolisen arvioijan kommentteja. Kolmannen kierroksen teemat korkeakoulujen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja koulutuksen opiskelijakeskeisyys voidaan havaita myös Karvin antamissa kehittämissuosituksissa.

LUTin tulee edelleen parantaa opintojaksopalautteen roolia laatujärjestelmässään. *Lappeenrannan teknillinen yliopisto*

Yliopiston tulee nykyistä aktiivisemmin viestiä tukirakenteista ja -palveluista opiskelijoille ja väitöskirjatutkijoille, mukaan lukien kansainväliset opiskelijat. *Helsingin yliopisto*

Palautteiden kerääminen, analysointi ja niiden pohjalta tehtävä opetuksen ja oppimisen kehittäminen tulee saada toimivaksi ja läpinäkyväksi koko yliopistossa. *Jyväskylän yliopisto*

Itä-Suomen yliopiston tulee kehittää toimintaansa niin, että kaikki opiskelijat, erityisesti kansainväliset opiskelijat ja väitöskirjatutkijat, tuntevat olevansa yhteisön täysivaltaisia jäseniä. *Itä-Suomen yliopisto*

Yliopiston tulee varmistaa, että kaikki yhteisön jäsenet kielitaidosta riippumatta voivat osallistua yliopiston päätöksentekoon ja hallintoon. *Itä-Suomen yliopisto*

Auditointiraporteista käy ilmi, että useassa yliopistossa Karvi oli antanut suosituksen kehittää niin opiskelijoiden osallisuutta parantavia tekijöitä. Opiskelijoiden osallisuuden lisääminen käy ilmi muun muassa Lappeenrannan, Helsingin ja Jyväskylän yliopistoille annetuista suosituksista kehittää opiskelijapalauttejärjestelmää ja opintojaksopalautteen roolia sekä Itä-Suomen yliopistolle annetusta suosituksesta kehittää toimintoja niin, että kaikki yhteisön jäsenet tuntevat olevansa yhteisön täysivaltaisia jäseniä. Opiskelijakeskeisyyteen liittyvissä kehittämissuosituksissa on havaittavissa myös auditointien yksi keskeisistä tavoitteista ”rohkaista korkeakouluja kansainvälistymiseen”. Kansainvälisten opiskelijoiden ja väitöskirjatutkijoiden parempaan huomioimiseen on annettu suosituksia Itä-Suomen yliopistolle ja Helsingin yliopistolle. Lisäksi kansainvälistymiseen liittyviä

suosituksia on annettu myös kansainvälisestä vaikuttavuudesta ja kansainvälisistä koulutusohjelmista.

”Lapin yliopiston tulee kansainvälistyä ja kehittää tarmokkaasti kansainvälistä vaikuttavuuttaan”. *Lapin yliopisto*

”Opettajien uramalleja ja kansainvälisiä rekrytointikäytäntöjä tulee edelleen kehittää.” *Lapin yliopisto*

”Yliopiston monikielisten maisteriohjelmien konsepti on epäselvä ja yliopiston tulee kehittää kansainvälisten koulutusohjelmien kokonaisuutta.” *Helsingin yliopisto*

”Kansainvälisen henkilökunnan urakehitysmahdollisuuksia sekä suomen kielen oppimismahdollisuuksia tulee parantaa.” *Itä-Suomen yliopisto*

Kansainvälisyys on osana kaikkia Karvin arviointialueita, ja kansainvälistymiseen liittyvät suositukset vaihtelevatkin paremmasta kansainvälisten opiskelijoiden ja henkilökunnan huomioimisesta rekrytointikäytäntöjen ja koulutusohjelmien kehittämiseen. Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoissa kansainvälistyminen tulee esiin myös yliopistojen omissa kehittämistavoitteissa, ja kansainvälistymisestä annetut suositukset kohdistuvat yliopistojen valitsemiin arviointikohteisiin. Kansainvälistymiseen liittyvät arviointikohteet ovat Helsingin yliopistossa ”kansainvälinen maisteriohjelmien konsepti” ja Itä-Suomen yliopistossa ”Itä-Suomen yliopisto kansainvälisten opiskelijoiden ja työntekijöiden opiskelu- ja työskentely-ympäristönä”.

Yhteiskunnallista vaikuttavuutta parantavia kehittämissuhteita on annettu Itä-Suomen, Jyväskylän ja Helsingin yliopistoille.

”Yhteiskunnallista osallistumista ja kumppanuuksien luomista tulee vahvistaa erityisesti niiden kanssa, jotka eivät ole ennen tehneet yhteistyötä yliopiston kanssa.” *Itä-Suomen yliopisto*

”Yliopiston yhteiskunta- ja sidosryhmäyhteistyölle tulee asettaa seurattavat tavoitteet ja mittarit.” *Jyväskylän yliopisto*

”Yliopiston laatu järjestelmää tulee täydentää yhteiskunnallisen vaikuttavuutta ja yhteiskunnallisen vuorovaikutusta koskevilla osioilla.” *Jyväskylän yliopisto*

”Yliopiston tulee määritellä, mitä yhteiskunnallinen vuorovaikutus ja vaikuttavuus yliopistossa tarkoittavat ja mikä on niiden suhde yliopiston koulutus- ja tutkimustehtäviin. Yhtenäinen määritelmä tukee yliopistoa johtavan roolin ottamisessa kansallisessa kehityksessä.” *Helsingin yliopisto*

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus -teema käy ilmi muun muassa Jyväskylän yliopistolle annetussa kehittämissuosituksessa asettaa seurattavat tavoitteet ja mittarit yhteiskunta – ja sidosryhmäyhteistyölle sekä Helsingin yliopistolle annetussa suosituksessa määritellä yhteiskunnallinen vuorovaikutus ja vaikuttavuus yliopistossa ja niiden suhde koulutus- ja tutkimustehtäviin. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus on Karvin mukaan yhä tärkeämpää tänä päivänä, ja keskeistä yliopistojen roolissa Suomen kilpailukyvyyn tukemisessa ja tulevaisuuden haasteiden ratkomisessa. Yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen on annettu kehittämissuosituksia jo aiemmissa auditoinneissa, ja yliopistojen vahvuuksissa on nähtävissä, että yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen on jo suunnattu kehittämistoimia. Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen roolin tärkeyttä osana Karvin arviointeja kuitenkin kuvastaa se, että yhteiskunnallinen vuorovaikutus on nähtävissä niin vahvuuksissa kuin kehittämiskohteissa.

5.4 Kehityspolut

Kehityspoluissa tuon esiin analyysissa esiin tulleita toisen kierroksen kehittämis-kohteita, jotka on kolmannella kierroksella nostettu vahvuuksiksi. Itä-Suomen yliopistolle on toisella auditointikierroksella suositeltu kehitettävän selkeä ja sisäisessä käytössä yleisesti sovellettavissa oleva tulkinta sen strategisista avainkäsitteistä. Yliopistoa on myös kannustettu järjestämään koulutusta edistämään strategisten avainkäsitteiden tulkintaa. Kolmannella kierroksella vahvuuksina on nostettu yliopiston strategian toteutus ja se, että henkilökunta tunnistaa oman työnsä yhteyden strategiaan.

”Korkeakoulun johdon tulisi kehittää selkeä ja organisaatiossa yleisesti sovellettava tulkinta korkeakoulun strategisista avainkäsitteistä, joita ovat muun muassa opiskelijakeskeisyys ja kansainvälistyminen, ja välittää tämä tulkinta kaikkien sidosryhmien tietoon. Auditointiryhmä rohkaisee yliopistoa järjestämään henkilöstölle enemmän koulutusmahdollisuuksia, joilla edistetään strategisten avainkäsitteiden yhdenmukaista tulkintaa.” *Itä-Suomen yliopisto, 2. auditointikierros*

”Itä-Suomen yliopiston sitoutuminen opetukseen ja osaamisen kehittämiseen on vahvaa. Itä-Suomen yliopiston henkilökunnan hyvin tuntemaa strategiaa toteutetaan monitieteisten Audit of the University of Eastern Finland 5/95 tutkimusyhteisöjen avulla ja siihen on suunnattu tukea. Henkilökunta tunnistaa oman työnsä yhteyden yliopiston tavoitteisiin ja strategiaan. Itä-Suomen yliopistossa huomioidaan laatukysymykset: toimintaa arvioidaan

tiedon avulla ja saatua tietoa käytetään aktiivisesti kehittämiseen.” *Itä-Suomen yliopisto, 3. auditointikierros*

Jyväskylän yliopiston kehittämissuosituksissa on toisella kierroksella mainittu sidosryhmien systemaattisessa osallistamisessa ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen neuvoston kokonaisuuden selkiyttämisessä. Kolmannella kierroksella vahvuuksissa on tuotu esiin yliopiston vahva rooli alueen kehittäjänä ja edunvalvojana.

”Parantamisen varaa on erityisesti toimintaympäristön muutosten ennakoinnissa, sidosryhmien systemaattisessa osallistamisessa ja yvv-kokonaisuuden selkiyttämisessä.” *Jyväskylän yliopisto, 2. auditointikierros*

”Yliopistolla on sidosryhmien tunnistama ja vahva rooli alueen kehittäjänä ja edunvalvojana.” *Jyväskylän yliopisto, 3. auditointikierros*

Helsingin yliopistolle on suositeltu toisella auditointikierroksella hankkeen käynnistämistä tutkintotavoitteisen koulutuksen, tutkimuksen ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen laadunhallintaan liittyen ja kolmannella kierroksella vahvuutena on yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen johtamiseen luodut toimivat rakenteet.

”Auditointiryhmä suosittelee, että yliopiston johto käynnistää hankkeen tutkintotavoitteisen koulutuksen, tutkimuksen ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen laadunhallintaan liittyvien hyvien käytäntöjen jakamiseksi sekä perustaa tätä tarkoitusta palvelevat foorumit.” *Helsingin yliopisto, 2. auditointikierros*

”Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ja vaikuttavuuden merkitys korostuu yliopiston toiminnassa, ja yliopistolla on toimivat rakenteet yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen johtamiseen.” *Helsingin yliopisto, 3. auditointikierros*

Raporttien perusteella ei voida tehdä varmaa johtopäätöstä siitä, että yliopistot ovat juuri Karvin kehittämissuosituksen perusteella kehittänyt kyseistä osa-aluetta, mutta kehityspolut kertovat joka tapauksessa yliopistoissa tapahtuneesta kehitystyöstä. Kehityspolut on poimittu pääosin tiivistelmissä mainituista vahvuuksista ja kehittämiskohteista, koska tässä tutkimuksessa halusin keskittyä raporttien keskeisiin arviointituloksiin. Yliopistoissa on oletettavasti tapahtunut muutakin kehitystä auditointien välillä, ja auditointiraporttien ja yliopistojen

strategian tarkemmalla analyysillä polkuja saattaisi löytyä lisää. Tässä esiin tuomieni kehityspolkujen voidaan ajatella kuvaavan Karvin näkemystä yliopistoissa tapahtuneesta keskeisimmästä Karvin laadunseurantaan sisältyvästä kehittämisestä.

6 LOPUKSI

Käsittelen tutkimuksen viimeisessä osassa tutkimustuloksista tekemiäni johtopäätöksiä, muiden tutkimusten ja teorian pohjalta johdettuja auditointeihin liittyviä haasteita sekä esitän lopuksi tutkimuksen myötä heränneitä jatkotutkimusideoita.

6.1 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut suomalaisten yliopistojen laatua Karvin auditointien tuottaman arviointitiedon pohjalta. Aineistona käytin Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lappeenrannan teknillisen ja Lapin yliopistojen auditointiraportteja toiselta ja kolmannelta auditointikierrokselta. Analysoin aineiston sisälönanalyysillä poimimalla ensin arviointitasot arviointialueittain sekä keskeisimmät vahvuudet ja kehittämiskohteet taulukoihin molemmilta kierroksilta. Näin pyrin löytämään tämänhetkiset keskeisimmät yliopistojen laadun vahvuustekijät ja kehittämiskohteet sekä tarkastelemaan auditointien vaikuttavuutta kehittämissuosituksen ja vahvuuksien mahdollisten kehityspolkujen perusteella.

Tutkimuksen tulosten perusteella yliopistot eivät saaneet juurikaan parhaimman arviointitason arviointeja kummallakaan kierroksella, mutta kaikki tutkimuksessa mukana olleet yliopistot läpäisivät arvioinnit saaden kaikista arviointikohteista vähintään kullakin kierroksella läpäisyyn vaadittavan arvion jokaisesta arviointialueesta. Kolmannella kierroksella tutkimuksen yliopistoista vain yksi yliopisto sai arvion *Erinomainen*, joka voi joko ilmentää arvioinnin tiukkaa kriteeristöä tai osoittaa, ettei yliopistot ole vielä sillä tasolla, jossa niiden toivottaisiin olevan. Toisaalta kolmannella kierroksella poikkeuksellisen korkealaatuisesta kehittämistyöstä myönnettävä *Excellence*-leima osaltaan vihjaa millaiseen tulokseen arviointiasteikolla pyritään; jos ehdokkaita *Excellence*-leiman saajiksi olisi jonoksi asti, kertoisiko se enää poikkeuksellisen ansiokkaasta työstä.

Kolmannella kierroksella keskeisimmissä auditointituloksissa oli selvästi nähtävissä auditointikierroksen teemat. Toisaalta näkyminen on luonnollista

myös arvioinnin painottuessa teemojen ympärille, mutta toisaalta teemojen ympärille keskittyvien arviointien nostaminen tiivistelmiin kertoo myös Karvin tekemästä arvottamisesta siitä, mikä on ollut arvioinnissa keskeistä. Kolmannen kierroksen auditoinneissa on näkyvissä, että yliopistot ovat jo kahden aiemman auditoinnin perusteella kehittäneet laatujärjestelmiään ja laadunvarmistustaan niin, että laadunvarmistusjärjestelmät eivät olleet enää niin keskeisessä roolissa kuin vielä toisella auditointikierroksella. Pitkälle kehitettyjen strategiatyön, laatujärjestelmien ja siihen kuuluvien mittareiden arvostuksen arvioinneista voi kuitenkin havaita, jos tarkastelee korkeimmat arviot saaneen Lappeenrannan teknillisen yliopiston raporttia. Lappeenrannan teknillinen yliopistolla on hyvin suunniteltu laatujärjestelmä, ja yliopisto hyödyntää erilaisia mittareita strategian seurannassa ja toteutuksessa. Teknillisillä- ja luonnontieteellisillä aloilla mittaamisella ja mittareiden hyödyntämisellä on pitkät juuret, joten on mahdollista, että yliopiston teknillinen suuntaus ja osaamisenala tukevat näiden järjestelmien kehittämistä. Auditoinneissa mittaamisen arvostus saattaisi juontaa arvioinnin historiasta ja laadunvarmistuksen historiasta, jotka molemmat pohjautuvat mittaamiseen. Toisaalta ainakin Lappeenrannan teknillisen yliopiston palautteissa painottuu myös mitaustulosten hyödyntäminen, pelkkä tiedon kerääminen ei ylipäättään ole hyödyllistä, vaan turhaan resursseja kuluttavaa, jos ei kerättyä tietoa käsitellä ja hyödynnetä.

Yliopistojen välillä on eroavaisuuksia laatujärjestelmissä niin kuin on yliopistojen toiminnan painotuksissa kokonaisuudessaan, joten myös arviointiraportteissa yliopistojen vahvuuksissa on nähtävissä jokaisen yliopiston omat painotukset. Tämä kertoo myös auditointimallin perustasta kehittävään arviointiin, sillä auditoinnilla ei tavoitella saatavan arviointitietoa, jonka perusteella olisi mahdollista suoraan vertailla yliopistoja. Auditoinnin tavoitteena on tukea yliopistoa omassa kehittämistyössään, ja yliopistot vastaavat itse laadunvarmistusjärjestelmistään ja muusta auditoinnilla arvioitavasta toiminnasta. Yliopistojen painotukset näkyvät myös kehittämissuosituksissa, mutta annetuista suosituksista on vaikeaa pelkän arviointiraportin perusteella päätellä, onko suositus aidosti yliopiston omia tarpeita ja kehittymistä tukeva, vai perustuuko suositus Karvin näkökulmaan hyvästä laadusta ja siihen perustuvista kehittämistarpeista.

Toisen kierroksen kehittämissuosituksia oli nähtävissä kolmannella kierroksella vahvuuksissa, joten tämän tutkimuksen perusteella kehittämissuosituksilla

voi olla vaikutusta yliopistojen kehittämistyöhön. Karvin laissakin määritetty työ kehittää korkeakoulutusta voitaisiin tämän tutkimuksen perusteella sanoa toteutuvan, jos kehittäminen on perustunut Karvin antamiin suosituksiin. Ala-Vähälän (2011) tutkimuksessa auditointien vaikutus korkeakoulujen laatutyöhön koettiin enemmän auditointiin valmistautumisvaiheessa, lähestyvä auditointi pakotti kehittämään laatujärjestelmiä, kun taas kehittämisehdotusten vaikutukset koettiin vähäisiksi. Kokemus saattaisi olla kytköksissä nimenomaa ensimmäiseen auditointikierrrokseen, jolloin laadunvarmistusjärjestelmiä on monissa yliopistoissa vasta alettu kunnolla kehittämään auditoinnin lähestyessä. Seuraavilla kierroksilla järjestelmät ovat jo olleet olemassa, joten on mahdollista, että valmistautumista ei nähdä enää vastaavana ponnistuksena kuin ensimmäisellä kierroksella. Tämän tutkimuksen tuloksista ei kuitenkaan voida päätellä, miten kehittämissuosituksot yliopistoissa on otettu vastaan ja pohjautuuko kehittäminen niihin, vai onko kehittäminen edennyt yliopiston sisäisiin tavoitteisiin pohjautuen.

6.2 Auditointien haasteista

Karvin auditoinneissa arvioidaan muun muassa korkeakoulun omia laatujärjestelmiä ja laatutyötä, jota korkeakoulu voi toteuttaa omista lähtökohdistaan ja arvoperustastaan käsin. Karvi määrittelee arvioinnin kriteerit ja arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa eurooppalaisen laadunvarmistuksen periaatteet. Arviointialueet ja -kriteerit ovat etukäteen korkeakoulujen tiedossa, joten on mahdollista, että ne vaikuttavat korkeakoulujen laadunvarmistukseen ja kehittämistoimiin auditointeihin valmistautuessa. Ala-Vähälän (2011) tutkimuksessa etenkin yliopistoissa laadunvarmistusjärjestelmän rakentaminen koettiin enemmänkin auditoinnin vaatimana harjoituksena kuin sisäisistä tarpeista lähtevänä kehittämissuorituksena. Haapakorven (2011) haastatteluissa taas kävi ilmi, ettei laadunvarmistuksen merkitys omalle yliopistolle tai yksikölle ollut tiedossa. Laatujärjestelmän kehittäminen sisäisiä tarpeita ja arvoja vastaavaksi on hankalaa toteuttaa, jos merkitystä ei ymmärretä ja sitä kautta saada motiivia ja valmiuksia toteuttamiseen.

Karvin nimeämä arviointiryhmä pyrkii toteuttamaan arviointia yhteistyössä ja korkeakoulun omaa toimintaa kehittävästä lähtökohdasta samanaikaisesti kuin

toteuttaa arviointia ulkoa määriteltyjen kriteereiden mukaisesti. Auditointien osallistavuuteen sisältyvät osallistavassa arvioinnissa yleisestikin huomioitavat näennäisosallistamisen, ”kaunistelun”, mukavuusaluekehittämisen ja subjektiivisuuden uhat (Atjonen, 2021). Näennäisosallistamiseen kuuluvien omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyydestä on tullut kritiikkiä korkeakouluista, mikä myös osaltaan lisää auditointiin liittyvää negatiivista kuormittavuuden kokemusta (Haapakorpi, 2011). Haapakorven (2011) haastatteluissa tuli myös ilmi itsearviointien monitavoitteisuudesta johtuvaa ”kaunistelua”. Joissakin yliopistoissa itsearviointiaineistoja käytettiin niin tulosneuvottelukeskusteluissa kuin laadunvarmistuksessa. Malli sai kritiikkiä, koska tulosneuvotteluja varten tehdyissä itsearvioinneissa pyritään esittämään laitoksen toiminta mahdollisimman positiivisena, joten ne vääristävät tulokset todellista myönteisemmiksi. Auditointiprosessi kokonaisuudessaan lähes jokaista keskustelua myöten on etukäteen korkeakoulun tiedossa, joten iso osa auditoinnista voidaan suunnitella ja harjoitella etukäteen. Atjosen (2021) mukaan auditoinnin onkin kritisoitu olevan osin mekaanista ”näytelmää”, jolla ei voida varmistaa yliopisto-opetuksen aitoa laatua.

Kehittäminen sinällään voi olla eettinen valinta ja kehittävyys keskeinen arvo (Atjonen 2021), mutta miten se käytännössä toimii ydinarvona, jos arvioinnin tavoite on tilivelvollisuus tai tiedon tuotanto. Etenkin ulkoisen arvioinnin ja sisäisen arvioinnin, sekä näkökulmat yhdistävissä arvioinneissa kysymys arvovalintaan oikeitetuista tahoista on varsin relevantti, sillä arvovalintoja pysty mitenkään välttelemään.

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Laadunvarmistus on omaksuttu Bolognan prosessin myötä akateemisissa yhteisöissä ympäri Euroopan osaksi korkeakoulujen toimintaa ilman ihmeempää vastusta, vaikka laadunvarmistuksella on vahva poliittinen perusta ja laadunvarmistuksen vaikutukset yliopistojen sisäisiin ja kansallisiin voimasuhteisiin ovat välittömät (Kauko, 2012). Suomessa vuodesta 2010 alkaen laki on vaatinut osallistumaan laatujärjestelmien ulkoiseen arviointiin, mutta jo ennen lain voimaantuloa Ala-Vähälän (2011) tutkimustulosten perusteella auditoinnit koettiin korkeakouluissa tärkeäksi ja jopa edellytykseksi olla eurooppalaisessa korkeakoulujärjes-

telmässä uskottavasti mukana. Tällä hetkellä Suomessa on käynnissä korkeakoulujen auditointien kolmas kuusivuotinen kierros, ja auditoinnit ovat tulleet korkeakouluille jo tutuiksi aiemmin suoritettujen auditointien perusteella. Korkeakoulujen auditointeja ei ole tutkittu vuoden 2011 tutkimusten (Ala-Vähälä, 2011; Haapakorpi, 2011) jälkeen, vaikka tutkimustulosten perusteella korkeakouluissa koettiin auditoinnit monilta osin ongelmallisiksi ja tuloksissa tuotiin esiin aika paljonkin kritiikkiä. Myös auditointiprosessi itsessään niin kuin korkeakoulujen laatujärjestelmätkin ovat tänä aikana kehittyneet eteenpäin, joten ajantasaiselle tutkimukselle olisi varmasti paikkansa. Tämän tutkimuksen perusteella korkeakoulujen välillä on havaittavissa eroavaisuuksia laatujärjestelmissä ja kokonaisuudessaan yliopistojen toiminnan painotuksissa, jotka osaltaan kertovat yliopistojen toiminnan autonomiasta myös laatujärjestelmien osalta, vaikka niiden kehittäminen on alkujaan saattanut perustua auditoinnin aiheuttamaan pakeroon. Auditoinneilla näyttäisi toisaalta jo olevan hyvinkin vakiintunut asema ja laki määrää niihin osallistumisen, joten ehkä yliopistoille on helpointa tai jopa itsestään selvää osallistua Karvin auditointeihin. Kyseenalaistaminen on jäänyt auditointien sulautuessa osaksi yliopistojen pakollisia toimintoja.

Karvi kerää itse auditoinneista palautetta korkeakouluilta oman toimintansa kehittämiseksi, mutta näistä palautteista ei ole julkisesti helposti saatavilla olevaa tietoa. Olisikin mielenkiintoista saada tietää enemmän korkeakoulujen antamasta palautteesta ja korkeakoulujen tämänhetkisistä ajatuksista yleisesti auditoinneista. Jatkotutkimusta voisi tehdä korkeakoulujen auditointikokemuksista, koe taanko auditoinnit niin sanotusti ”pakolliseksi pahaksi” vai aidosti kehittämistyötä tukevaksi prosessiksi. Olisi myös mielenkiintoista tutkia miten Karvin antamat kehittämissuosituksukset ovat vaikuttaneet korkeakoulujen laatutyöhön ja kehittämistoimiin. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää onko korkeakoulut kokeneet kehittämissuosituksukset hyödyllisiksi ja onko auditoinneista koettu olevan apua sisäisessä kehittämissuositukseissa.

TUTKIMUSAINEISTON AUDITOINTIRAPORTIT

Kolmannen auditointikierroksen raportit:

Coulie, B., Bolander Laksov, K., Heinonen, P., Suomala, P., Tolstrup Mathiasen, S., Nordblad, M. & Nurkka, N. (2022) *The audit of the University of Helsinki*. Self-assessment of the University of Helsinki (toim.) Aronen, P., Kolhinen, J. & Lepistö, A. Julkaisu 1:2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

<https://auditoinnit.karvi.fi/auditoinnit/audit-of-the-university-of-helsinki/?pdf-cid=13834&pdf-aid=13834>

Duma, I., Kraus, B., Wiklund, H., Kuronen, M. & Nordblad, M. (2021). *Audit of the Lappeenranta-Lahti University of Technology LUT*. Self-assessment of LUT. (toim.) Nurkka, A. Julkaisu 16:2021. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

<https://auditoinnit.karvi.fi/auditoinnit/audit-of-lut-university/?pdf-cid=13990&pdf-aid=13990>

Hentilä, H-L., Levä, K., Liikka, M., Toom, A., Huusko, M. & Nordblad, M. (2021). *Jyväskylän yliopiston auditointi*. Jyväskylän yliopiston itsearviointi (toim.) Mielonen, K. & Pesonen, H-L. Julkaisu 2:2021. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

<https://auditoinnit.karvi.fi/auditoinnit/jyvaskylan-yliopiston-auditointi/?pdf-cid=13430&pdf-aid=13430>

Määttä, T., Lappi, T., Postareff, L., Rauma, E., Huusko, M. & Partanen, L. (2022). *Lapin yliopiston auditointi*. Lapin yliopiston itsearviointi (toim.) Marttiini, H. & Uusiautti, S. Julkaisu 3:2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

<https://auditoinnit.karvi.fi/auditoinnit/lapin-yliopiston-auditointi/?pdf-cid=14315&pdf-aid=14315>

Åkesson, E., Perkins, M., Seifried, J., Siltanen, A., Huusko, M. & Väättäinen, H. (2023) *Audit of the University of Eastern Finland*. Self-assessment of the University of Eastern Finland (toim.) Vaittinen, S., Arosanervo, A., Makkonen, S. & Lahtela-Kakkonen, M. Julkaisu 7:2023. Kansallinen koulutuksen

arviointikeskus. <https://auditoinnit.karvi.fi/auditoinnit/audit-of-the-university-of-eastern-finland/?pdf-cid=17660&pdf-aid=17660>

Toisen kierroksen arviointiraportit:

Aarrevaara, T., Werner, E., Althoff, G., Isotalo, J., Stephens, C., Saarilampi, M-L. & Isoaho, K. (2017). *Audit of the University of Eastern Finland 2017*. Julkaisut 10:2017. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2017/04/KARVI_1017.pdf

Hildén, K., Mononen, M., Nykänen, M., Ojala, L., Räsänen, P., Apajalahti, T., & Moitus, S. (2016). *Lapin yliopiston auditointi 2016*. Julkaisut 7:2016. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2016/02/KARVI_0716.pdf

Pelik, R., Kantola, I., Myller, E., Simaškaitė, M., Taylor, J. & Apajalahti, T. (2015). *Audit of Lappeenranta University of Technology 2015*. Julkaisut 15:2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2015/04/KARVI_1515.pdf

Riedler, P., Galevski, M., Koppinen, S., Maguire, K., Mahlamäki-Kultanen, S., Noorda, S., Seppälä, H. & Saarilampi, M-L. (2015). *Audit of the University of Helsinki 2015*. Julkaisut 7:2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2015/03/KARVI_0715.pdf

Seppälä, K., Björkroth, J., Karjalainen, P., Keränen, H., Levä, K. & Hiltunen, K. (2015). *Jyväskylän yliopiston auditointi 2015*. Julkaisut 16:2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2015/05/KARVI_1615.pdf

LÄHTEET

- Ala-Vähälä, T. (2011). Mitä auditointi tekee? Tutkimus korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointien vaikutuksista. Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Atjonen, P. (2007). *Hyvä, paha arviointi*. Tammi.
- Atjonen, P. (2021). Kehittävä arviointi kasvatusalalla. Kirjokansi.
- Chelimsky, E. (1997). The coming transformations in evaluation. Teoksessa Chelimsky, E., & Shadish, W. R. (toim.) *Evaluation for the 21st Century: A Handbook*. SAGE Publications, Incorporated.
<https://doi.org/10.4135/9781483348896>
- Cooper, S. (2018). *Participatory Evaluation in Youth and Community Work: Theory and Practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315645247>
- Cousins, J. B., & Whitmore, E. (1998). Framing participatory evaluation. *New Directions for Evaluation*, 1998(80), 5–23. <https://doi.org/10.1002/ev.1114>
- Dahler-Larsen, P. (2011). *The evaluation society* (1st ed). Stanford Univ. Pr.
- Haapakorpi, A. (2011). *Auditointiprosessi ja sen vaikutukset yliopistossa*. Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2008). *Tutki ja kirjoita*. (13.-14. uud. p.). Otavan Kirjapaino Oy.
- Huusko, M., Moitus, S., Mustonen, K., Nordblad, M. & Väätäinen, H. (2022) *Laatua kehittämässä - Yhteenveto korkeakoulujen kolmannen kierroksen auditoinneista vuosina 2018–2022*. Tiivistelmät 14:2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2023/01/KARVI_T1422.pdf
- Huusko, M. & Pyykkö, R. (2022). *Kehittävä arviointi Suomen valintana – Yli kolme vuosikymmentä suomalaisen korkeakoulutuksen ulkoista laadunarviointia*. Julkaisut 25:2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/10/KARVI_2522.pdf

- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2015). *Korkeakoulujen laatujärjestelmien auditointikäsikirja vuosiksi 2015-2018*. Julkaisut 2015:1. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2015/02/KARVI_0115.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2019). *Korkeakoulujen auditointikäsikirja 2019–2024*. Julkaisut 19:2019. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/KARVI_Korkeakoulujen_auditointika%CC%88sikirja_2019-2024_FINAL.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (n.d.). *Excellence-laatuleima*. Verkkosivu. Viitattu 19.5.2023. <https://karvi.fi/korkeakoulutus/excellence-laatuleima/excellence-laatuleiman-saaneet-korkeakoulut/>
- Kamppi, P. & Moitus, S. (2020). *Kehittävä arviointi kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa*. Tiivistelmät 8:2020. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/04/KARVI_T0820.pdf
- Kauko, J. (2012). The Power of Normative Coordination in the Bologna Process : How Universities Learned to Stop Worrying and to Love Quality Assurance. *Journal of the European Higher Education Area*, 2012(4), 23–40, <http://hdl.handle.net/10138/39167>
- Laki Kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta 1295/2013. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131295>
- Lundgren, U.P. (1990) Educational Policymaking, Decentralization and Evaluation. Teoksessa M. Granheim, M. Kogan & U.P. Lundgren (toim.) *Evaluation as Policymaking: introducing evaluation into a national decentralized educational system*. London: Jessica Kingsley.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Ursin, J. (2007). Yliopistot laadun arvioijina – Akateemisia käsityksiä laadusta ja laadunvarmistuksesta. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Vedung, E. (2010). Four Waves of Evaluation Diffusion. *Evaluation*, 16(3), 263–277. <https://doi.org/10.1177/1356389010372452>
- Yliopistolaki 558/2009. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>

Yliopistolaki 645/1997. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1997/19970645>

Liite 1: Kolmannen auditointikierroksen arviointialueet

I Osaamista luova korkeakoulu

- Koulutuksen suunnittelu
- Koulutuksen toteutus
- Koulutuksen arviointi ja kehittäminen
- Esimerkkejä korkeakoulun onnistuneista kehittämistoimista

II Vaikuttava ja uudistava korkeakoulu

- Vuorovaikutuksen ja vaikuttavuuden johtaminen
- Vaikuttava tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä taiteellinen toiminta
- Uudistumista edistävä toimintakulttuuri
- Esimerkkejä korkeakoulun onnistuneista kehittämistoimista

III Kehittyvä ja hyvinvoiva korkeakoulu

- Laatujärjestelmän hyödyntäminen strategisessa johtamisessa
- Henkilöstön osaamisen kehittäminen ja hyvinvoinnin tukeminen
- Laatujärjestelmän toimivuus ja kehittäminen
- Esimerkkejä korkeakoulun onnistuneista kehittämistoimista

IV Oppiva korkeakoulu

- Korkeakoulun valitsema arviointikohde

(Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2019, s. 7)

Liite 2: Toisen auditointikierroksen arviointialueet

1. Korkeakoulun laatupolitiikka
2. Laatujärjestelmän kytkeytyminen strategiseen johtamiseen
3. Laatujärjestelmän kehittäminen
4. Korkeakoulun perustehtävien laadunhallinta (ml. keskeiset tukitoiminnot)
 - a. Tutkintotavoitteinen koulutus (sisältäen ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin koulutuksen)
 - b. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä taiteellinen toiminta
 - c. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja aluekehitystyö (ml. yhteiskuntavastuu, täydennyskoulutus, avoin yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetus sekä maksupalvelukoulutus)
 - d. Valinnainen auditointikohde
5. Tutkintotavoitteisen koulutuksen näytöt: koulutusohjelmat tai vastaavat tutkintoon johtavat kokonaisuudet
6. Laatujärjestelmän kokonaisuus.

(Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 2015, s. 6)